

OSMANLI BASININDA TRABLUSGARP SAVAŞI: DONANMA MECMUASI ÖRNEĞİ*

Arş. Gör. Fatih ÖZASLAN**

Öz: İtalya, geç de olsa milli birliğini tamamladıktan sonra diğer Avrupalı devletler gibi sömürgecilik faaliyetlerine girişmiştir. Bu doğrultuda gözüne kestirdiği ilk yer de Osmanlı Devleti'nin Kuzey Afrika'daki son toprağı olan Trablusgarp olmuştur. İtalya, Trablusgarp'a karşı bir harekete geçmeden önce gerekli diplomatik adımları atarak diğer Avrupalı devletlerin de bu konuda desteğini sağlamıştır. İtalya, diplomatik girişimlerden sonra 28 Eylül 1911 tarihinde Osmanlı Devleti'ne 24 saatlik bir nota vererek Trablusgarp'ı işgal edeceğini bildirmiştir. İtalya verdiği notanın süresi dahi dolmadan 29 Eylül'de Osmanlı Devleti'ne savaş ilan etmiştir. Trablusgarp Savaşı'na Osmanlı kamuoyu ve basını hemen tepki göstermiştir. Dönemin birçok mecmua ve gazetesi bu konuya yer vermiş ve tepkilerini ortaya koymuştur. Donanma Mecmuası da tepkisiz kalmayarak bu savaşa sütunlarında genişçe yer vermiştir. Mecmuada Trablusgarp'ın elden çıkmasında daha çok hangi faktörlerin etkili olduğu üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Donanma, Mecmua, Trablusgarp, Basın.

TRİPOLİ WAR IN THE OTTOMAN PRES: NAVY JOURNAL OF EXAMPLE

Abstract: Although it was late compared to other European powers after completing its unification, Italy began to work for a colonial expansion. In order to set up a colony, Italy aimed to annex Tripolitania, which was the last piece of land of Ottoman Empire in North Africa at the time. Before starting an invasion, Italy established necessary diplomatic relations and gained support of European countries. A 24 hour-ultimatum was presented to the Ottoman government on 28 September, 1911 declaring that Italy is going to seize control of Tripolitania. However, Italy declared war on Ottoman Empire on 29 september before the 24-hour ultimatum expire. Public opinion and press in the Ottoman Empire reacted against the invasion quickly. In war period, many journals and newspapers published many articles showing their reaction against the invasion. Ottoman Navy journal also didn't remain unresponsive and the war took a large place in its articles and columns. The journal emphasized which factors caused the loss of Tripolitania.

Keywords: Navy, Journal, Tripoli, Press

Giriş

İtalya, 1870 yılında siyasi birliğini kurduktan sonra sömürgecilik hareketlerine girişti. Sömürge hedefi olarak da gözünü Osmanlı Devleti'nin Kuzey Afrika'daki topraklarına dikti. Fakat 1881 yılında Fransa Tunus'u, 1882'de ise İngiltere Mısır'ı ele geçirdi. Bu gelişmeler üzerine İtalya, Kuzey Afrika'daki son Osmanlı toprağı olan Trablusgarp'a yöneldi. Bu durum İtalya'yı İngiltere ve Fransa ile karşı karşıya getirdi. Ancak İtalya, İngiltere ve Fransa'ya karşı harekete

* Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde tarafımda hazırlanan "Donanma Mecmuası'nın Siyasi, Askeri ve Sosyal Açından İncelenmesi" başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.

** Arş. Grv., Afyon Kocatepe Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü.

gececek durumda değildi. Bu sebeple 1882’de üçlü ittifaka katıldı. Bunun yanında denizlerdeki gücünden çekindiği İngiltere ile de işbirliği yapmak istedi. Bu doğrultuda 1887 yılında İtalya ile İngiltere arasında anlaşma imzalandı. Buna göre İtalya, İngiltere’yi Mısır konusunda, İngiltere’de İtalya’yı Trablusgarp konusunda destekleyecekti. İtalya yaptığı bu anlaşmalardan sonra dikkatini iyice Trablusgarp’a verdi fakat daha öncesinde Habeşistan’a saldırdı. İtalya 1896 yılında Habeşliler tarafından ağır bir yenilgiye uğradı ve bölgeden geri çekildi. İtalya, Habeşistan mağlubiyetinden sonra tekrar tüm dikkatini Trablusgarp üzerine çevirmesine rağmen geçen süre içerisinde devletlerarası ilişkilerde değişiklikler meydana geldi ve İngiltere Akdeniz’de İtalya’yı desteklemekten vazgeçti. Bunun üzerine Fransa ve İtalya arasında bir anlaşma imzalandı. 14 Aralık 1900’de yapılan anlaşmaya göre İtalya, Fransa’nın Trablusgarp’ın güneyine yerleşmesini ve Fas üzerindeki etkisini kabul edecekti. Buna karşılık İtalya’da Trablusgarp’ta nüfuzunu arttırabilecekti. Ancak bu anlaşma İtalya için yeterli değildi. İtalya, İngiltere ile de anlaşmak istiyordu. İtalya 1901 yılında İngiltere’ye anlaşma yapmak için başvurmuş ve iki devlet 12 Mart 1902 de anlaşma imzalamışlardır. Bu anlaşmaya göre; İngiltere, Libya’da herhangi bir statüko değişikliği olduğu takdirde İtalya’yı destekleyecekti. Buna karşılık İtalya da Akdeniz’de İngiltere aleyhine olan bir anlaşmaya girmeyecekti. İtalya böylece bazı şartlarla da olsa Trablusgarp’ı ele geçirme isteğini İngiltere’ye kabul ettirdi. Bu anlaşmalardan sonra İtalya, Almanya ve Avusturya’yı da bu konuda ikna ederek arkasına aldı. Böylece İtalya, Trablusgarp’a karşı girişeceği hareket için Avrupalı dört büyük devletin desteğini diplomatik yollardan sağlamış oldu. Bu konuda rahatlayan İtalya bundan sonra bölgeye İtalyan göçmen göndermeye ve ekonomik yönden sokulmaya başladı. (Uçarol, 1994, 421-424). Ekonomik olarak daha fazla etki edebilmek için 1908 yılında Trablusgarp’ta bir banka açma talebinde bulundu. (BOA, MV, RNR. 115/74).

1910 yılının başlarından itibaren İtalyanlar artık resmen Trablusgarp ile ilgili planlarından bahsetmeye başladılar. Özellikle İtalyan basını yoğun bir propaganda faaliyetlerine girişti. İtalyan hükümeti Trablusgarp’ta, Osmanlı Devleti’nin İtalyanlara kötü muamele ettiğinden, Trablusgarp’ın ekonomik yönden çok geri kaldığından ve bölgedeki İtalyan menfaatlerinin korunmadığından bahsederek İtalyan kamuoyunu savaşa hazırlamaya başladı. Osmanlı Devleti’nin Roma büyükelçisi Kazım Bey, 4 Haziran 1911’de Osmanlı Devleti’ne İtalyanların hazırlıklarını bildirdi ve Trablusgarp’ın bir an önce kuvvetlendirilmesi gerektiğini söyledi. Bunun yanında Hariciye Nezareti de 21 Haziran 1911’de İtalyanların Trablusgarp’ı ele geçirmek istediğini ileterek hükümeti uyarıyordu. İtalyanların bu hareketleri karşısında Osmanlı Devleti hiçbir şey yapmıyor ve İtalyanların Trablusgarp’ı işgal edeceğine inanmıyordu. İtalya’nın planı da zaten askeri işgal gibi bir niyeti olmadığı izlenimi vermektir. Buna rağmen İtalyan basını bütün

gazetelerinde sürekli Trablusgarp'ın ele geçirileceği yönünde haberler yapmaktaydı. Osmanlı Devlet adamları gaflet içinde durumun vahametini anlayamadılar. (Şıvgın, 1989, 39).

Trablusgarp Savaşı ile ilgili Osmanlı Devleti'nin yaptığı en önemli hata ise savaştan kısa bir süre önce bölgede vali ve komutan olan İbrahim Paőa'nın görevden alınması ve burada bulunan kuvvetlerin Yemen'e gönderilmesidir. Bu durum da Osmanlı Devleti'nin İtalyan işgaline ihtimal vermemesindedir. (Şıvgın, 1989, 45).

İtalya, 28 Eylül 1911'de Osmanlı Devleti'ne yirmi dört saatlik bir ultiमतom verdi. İtalya Trablusgarp ve Bingazi'yi işgal edeceğini ve bu bölgelerin hemen boşaltılmasını istedi. Bu karara gerekçe olarak da bu bölgelerin uygarlık bakımından geri bırakılması ve burada ki İtalyanlara ve diğer yabancılara karşı kötü muamele edilmesi gösterildi. Osmanlı Devleti, bu ultiमतoma bir gün sonra cevap verdi ve İtalya'nın iddialarını reddetti. Ancak yine de bu konuları görüőebileceđini de ekledi. Bunun üzerine İtalya aynı gün yani 29 Eylül 1911'de Osmanlı Devleti'ne savaş açtığını ilan etti. İtalya ilk olarak Trablusgarp'a saldırdı. Daha sonra Tobruk, Derne ve Bingazi'ye asker çıkardı. Donanmasının gücü sayesinde denizleri kontrol altına aldı. Osmanlı Devleti'nin bu sıralarda bölgede çok az bir askeri bulunuyordu ve ülkedeki diğer sorunlarla uğraőıldıđı için bu savaş için hazırlıklı değildi. Ancak bütün olumsuz durumlara rağmen savaş İtalya'nın istediği gibi de gitmedi. Buradaki Türk subayları halkı da teőkilatlandırdı ve İtalyanlara karşı etkili bir savunma yapıldı. Savaş sürerken Osmanlı Devleti geçici bir kanun çıkartarak, İtalyan mallarından yüzde yüz vergi almaya başladı ve İtalya'ya karşı ekonomik yönden de tedbir alındı. (Uçarol, 1994, 426).

İtalyanlar öncelikle Trablusgarp'a çıkartma yaptı. Ancak bir yıl kıyıda iç taraflara giremediler. Buna rağmen donanmalarının gücü sayesinde kıyı Őeridinden de atılamadılar. İtalya Trablusgarp'ta kesin başarı kazanamayınca denizlerde ağırlığını koymaya başladı. Osmanlı Devleti'nin birçok limanını bombaladı, Beyrut limanındaki gemileri batırdı, on iki adayı ele geçirdi, Çanakkale Boğazı'na saldırmak istediyse de burada da olumlu bir sonuç alamadı. İtalya bir yandan saldırılarını devam ettirirken 5 Kasım 1911'de Trablusgarp'ı işgal ettiğini ilan etti. (Şıvgın, 1989, 98-112).

Bu gelişmelere rağmen İtalya askeri açıdan isteklerine ulaşamayacağını ve savaşı kendi lehine sonuçlandıramayacağını anladı. Savaş uzadıkça İtalya üzerine hem mali yük biniyordu hem de iç politikada ve dünya kamuoyunda tepkilere sebep oldu. Bunun üzerine İtalya diğer Avrupalı devletlere başvurarak barış yapılmasını ve olayın kendi lehine çözölmesini istedi. Bu sıralarda Osmanlı Devleti'nin durumu da iyi değildi. Zaten güçsüz olan donanması iyice yıpranmıő, on iki ada elinden çıkmıő, Çanakkale Boğazı tehlike altına girmiőti. Ayrıca iç siyaset karıőık bir hal almıő ve parti kavgaları başlamıőti. Dış politikada da tamamen yalnız kalınmıőti.

Bunların yanı sıra Balkan devletleri Osmanlı Devleti'ne karşı bir girişime hazırlanıyordu. Bu iç ve dış etkenler yüzünden Osmanlı Devleti de barış istiyordu. (Uçarol, 1994, 427).

Osmanlı Devleti ile İtalya arasında Trablusgarp Savaşı'nı sona erdirmek için Uşi'de 15 Ekim 1912'de gizli ön barış, 18 Ekim 1912'de de asıl ve açık barış anlaşması imzalandı. Bu anlaşma ile savaş sona erdi ve Osmanlı Devleti Kuzey Afrikada'ki son topraklarını da kaybetti. Ayrıca İtalya geçici olarak Ege adalarına yerleşti. (Uçarol, 1994, 428-429).

Donanma Mecmuası yayın hayatına Mart 1326/Mart 1910 senesinde başlamıştır. *Donanma Mecmuası* yayımlandığı yıllardaki ülke sorunları ile ilgili birçok konuya değinmiştir. Özellikle Osmanlı Devleti'nin yaptığı savaşlar ile ilgili birçok makale mevcuttur. Ağırlıklı olarak askeri ve siyasi konular işlense de kültürel ve sportif konulara da yer verilmiştir. (Karaman, 2017, 219-220).

Donanma Mecmuası'nın idarehanesi, İstanbul Bâbüâli Caddesi'nde Donanma-yı Muavenet-i Milliye Cemiyeti Merkez-i Umûmisidir. 9-10 ve 11. Sayılarda basım yeri olarak Matbaa-ı Hayriye Şukerası yazmakta 12. sayı itibariyle Sırat-ı Müstakim Matbaası, 17. nüsha Ahmet İhsan, 18. Nüsha Matbaa-ı Osmânî tarafından basılmıştır. Başlangıçta *Donanma* ismiyle yayımlanan mecmua daha sonra *Donanma Mecmuası* adını almıştır. (Karaman, 2018, 217-218).

Donanma Mecmuası'nda Trablusgarp Savaşı

Trablusgarp Savaşı'na Osmanlı kamuoyu, özellikle de Osmanlı basını tepkisiz kalmadı. Birçok gazete ve mecmuada bu konu ile ilgili yazılar kaleme alındı. *Donanma Mecmuası*'nda da Trablusgarp ile ilgili birçok makale yazıldı.

Donanma Mecmuası'nın 17. Sayısında Ali Rıza Seyfi, "Trablus Donanmasızlıktan Yanıyor" başlıklı makalesinde bu konuya değinmektedir. Makalenin başında Trablusgarp'ın nasıl fethedildiğini, fetheden donanmanın İstanbul'a girişi ve Trablusgarp'ın önemi detaylı bir şekilde anlatılmaktadır. Yazar ayrıca Trablusgarp'ı fetheden Turgut Reis'e de övgülerde bulunmaktadır.

Ali Rıza Seyfi makalenin devamında Trablusgarp'ın öneminden bahsederek buranın elden çıkmasıyla Osmanlı Devleti'nin nelerden mahrum kaldığını anlatmaya çalışmaktadır. Öncelikle İslami açıdan çok önemli olduğu vurgulanarak coğrafi konumu üzerinde durulmaktadır. Yazar, Trablusgarp'ın elden çıktıktan sonra "*Trablus uzak idi, arazisi çoraktı, hükümetin başına fazladan meşguliyetti*" diyenlere de sinirlenmektedir.

Ali Rıza Seyfi'nin özellikle üzerinde durduğu konu Trablusgarp'ın Müslümanlar için önemidir. Trablusgarp'a verdiği bu önemi şu satırlarla ifade etmektedir:

"Trablus'u kayıp etmekle hilâfet-i İslâmiye ile bütün cihanın İslâmları arasında kalan yegâne tarîkin, bizim malımız, bizim kanımızla sulanmış olan şehrâh-ı irtibatın dahi kaybının ebediyesini görmekte olduğumuz zanna mukâvemet edebilecek bir vicdan var mıdır? Yine

kuvve-yi bahriyenin lüzûmunu, Girit ve Afrika şimâlinin ehemmiyetini tebeyyün ve halkımızı bezl-i hamiyet ve civanmerdîye sevk ve teşvik maksadıyla bir yerde daha söylediğim şu sözleri burada tekrar ediyorum: Avrupa ulemâ-yı meşhûresinin ve müdekkikîn-i azâmından bir zat demiştir ki: İslamiyet'in istikbali farikadadır. Bu gün ise İtalya zırhlıları sırf toplarının, zırhlılarının kuvvetiyle ve başka hiçbir meziyet-i maddiye ve hukuk-ı maneviyeleri olmayarak hilâfet-i İslâmiyenin Afrika merkez kapısı olan Trablus'u bize kapadılar; çoktan tarîk-i hidâyete girmiş kabileler merkeziyeyi; henüz dâhil-i hidâyet olanları ve dâhil-i hidâyet olmak için irşâda muhtaç ve zilletlerinden mesuliyetleri dünya ve âhîret bize müterettib olan akvâm ve haşyeyi bir sedd-i metîn-i bî-gâneyi ve intikam ile set eylediler. Bir şehit-i hürriyet kadısının dediği gibi: Yazık zamanlara!" (Ali Rıza Seyfi, 1327, 1534).

Ali Rıza Seyfi bütün bu olumsuzluklara rağmen Osmanlı halkının umutsuzluğa kapılmaması gerektiğini geçmişte kazanılan başarıları anlatarak belirtmektedir. Osmanlı Devleti'nde bulunan herkesin geçmişten ve bugünden dersler çıkarması gerektiğini söylemektedir.

Ali Rıza Seyfi yazısının devamında Trablusgarp'ın elden çıkmasının sebebi olarak donanmadaki eksikliği işaret etmektedir. O'na göre İne-i Milliye Cemiyeti donanmaya üç dretnot ilave etseydi Trablusgarp elden çıkmayacaktı. Bu konuda daha önce *Tanin* Gazetesi'nde bir makale yazdığını fakat ciddiye alınmadığını da eklemektedir.

Ali Rıza Seyfi makalesinin sonunda donanmaya yeteri kadar önem verilmediğini, mecliste donanma için ayrılan bütçenin yetersiz olduğunu bu sebeple halkın bu konuda bilinçlendirilerek donanmaya bağışlarda bulunmalarını sağlamak gerektiğini anlatmaktadır.

17. sayıda yazarı belli olmayan "Vezaif-i Mukaddese Karşısında Millet" başlıklı yazı da Trablusgarp Savaşı'na ithafen yazılmıştır. Makalenin yazılış amacı Trablusgarp savaşı için yardım toplamaktır. Makalenin içeriğine baktığımızda vatan savunması konusunda ateşleyici sözler bulunmaktadır. Makalenin başında "Vatan" kavramı üzerinde durularak önemi vurgulanmaktadır. Daha sonra vatan savunması konusuna değinilerek devletin her zamankinden daha fazla savunmaya ihtiyacı olduğu şu şekilde ifade edilmektedir:

"Ey muhterem millet! Ey bağıri yanık Osmanlı! Sen mazinin seyyianı katiyen telafi etmek için üç yıldan beri çalışıyorsun. Fakat bil ki bu candan yürekten mesai, fedakârlık bugün gayr-i kâfi geldi. Sen de hissettin ki ey Osmancığın evlâdı! Sen de hissettin ki bugün daha fazla, daha daimi ve umumi bir fedakârlığa borçlusun!..." (Donanma, 1327, 1525).

Makalede özeleştirici yapılarak vatanın özveri ile savunulmamasından dolayı İtalyanların Trablusgarp'ı rahat bir şekilde işgal edebildiği söylenmektedir.

Yazar genel olarak Osmanlıların karada verdiği mücadelenin aynısını denizde veremediğini bu yüzden donanmanın hızlı bir şekilde güçlendirilmesini halkın da bu konuda daha fazla fedakârlık yapmasını istemektedir.

Donanma Mecmuası'nın 17, 18, 19 ve 20. sayılarında Mehmed Hıfzı'nın "Osmanlı Afrikası" isimli makalesi bulunmaktadır. Yazar, toplamda dört sayıda yayınlanan bu uzun makalesinde Osmanlı Devleti'nin Afrika kıtasındaki topraklarını kim zamanında nasıl kazandıklarından tek tek bahsetmektedir. Bunun yanında başta Trablusgarp olmak üzere sahip olunan her ülkenin coğrafyası, nüfusu ve ekonomisi hakkında bilgiler vermektedir. Yazar daha sonra sadece Trablusgarp'tan bahsederek, bölgenin tarih boyunca yaşadığı saldırıları anlatmaktadır. Özellikle Osmanlı klasik döneminde Trablusgarp'a verilen önemi ve bu uğurda Osmanlı Devleti'nin yaptığı savaşları anlatmaktadır. Makalesinin sonunda ise İtalya'nın saldırarak işgal ettiğinden bahsedilmektedir.

19. sayıda M. Safvet'in "Entensirullah" başlıklı makalesi vardır. Yazar makalesinde halkın lakayt bir şekilde davrandığını ve devletine yeteri kadar yardımda bulunmadığını söylemektedir. Devlete yardımın duadan başka maddi olarak da yapılması gerektiğini söylemektedir. Bunun yanında devleti ve hükümeti de eleştirerek Trablusgarp konusunda gerekli tedbirlerin alınmadığını ifade etmektedir. Yazara göre hükümet donanmayı güçlendirebilseydi İtalya, Trablusgarp'a saldırmayı aklından bile geçirmeyecekti. Ona göre yine de bu duruma sessiz kalmayıp orada savaşanlar sayesinde bir parça mevcudiyetimiz korundu. Yazar makalesinin sonunda Peygamber efendimizin ve yanındaki sahabelerin çektikleri zorlukları örnek vererek Osmanlı halkının da bu dirayeti göstermesini istemektedir.

Mecmuanın 21. sayısında yazarı belli olmayan "Harb-i Hâzırdan Edilen İstifadeler" başlıklı makale bulunmaktadır. Makalenin başında savaş kavramının iyi ve kötü yanlarından bahsedilmektedir. Daha sonra donanmanın önemine vurgu yapılmaktadır. Donanmanın öneminden bahsedilirken Trablusgarp savaşı örnek gösterilmektedir. Yazara göre Osmanlı Devleti'nin güçlü bir donanması olsaydı İtalya Trablusgarp'a saldıramaz, saldırırsa bile başarısız olurdu. Yazar bu fikrini şu cümlelerle aktarmaktadır:

"İtalya'nın donanmasına karşı koyacak, Ona (Andre Doria) ya vaktiyle verilen ders gibi hiç unutulmayacak ebedi dersler verecek bir donanmamız olsaydı... Neticenin ne olacağını en basit zihinler bile anlar. Bir kere İtalya, oraya tecavüz etmek değil, askerini gemiye bindirmeye bile çok düşünürdü. Kuvvetli bir Osmanlı donanmasının nakliye gemilerine karşı icra edeceği hücumun dehşeti tasvir edildiği zaman bile İtalyanları titretmeye kâfi gelirdi." (Donanma, 1327, 1891).

Yazara göre bu kötü durumdan yine de hayırlı bir sonuç çıktı. Bu hayırlı sonuç ise halkın donanmanın önemini anlamasıdır. Bu savaştan sonra özellikle donanma cemiyetinin de uğraşları sayesinde halk elinden geldiğince donanmaya yardım etmeye başladı. Bu yardımlar sayesinde donanma güçlenecek ve vatan savunması daha kolay olacaktır. Yazar makalesinin sonunda tekrar halka seslenerek donanmaya yardım etmeye devam etmelerini istemektedir.

Trablusgarp ile ilgili bir başka yazıda mecmuanın 22. sayısındaki Mahmud Muin'e ait "Osmanlılar Trablusgarp'ı Muhafazaya Ne İçin Mecburdurlar?" başlıklı makaledir. Mahmud Muin yazısının başında İslam Halifesinin nasıl olması gerektiğine değinerek Kanuni Sultan Süleyman ve Fatih Sultan Mehmed'in halife sıfatıyla yaptıkları icraatları anlatmaktadır. Mezkûr padişahlar döneminde, halifenin bütün dünyadaki Müslümanları gözetecek güçte olduğunu ancak Sultan II. Abdülhamid döneminde bu gücün kaybolduğundan bahsetmektedir. Buna örnek olarak da Rusya'nın kendi ülkesinde bulunan Müslümanlara cenazelerinde birer papaz bulundurma zorunluluğu getirmesini ve okullarda Rusça dışında başka bir dil okutulmaması kuralına karşı Sultan II. Abdülhamid'in bir şey yapamadığını göstermektedir.

Mahmud Muin makalesinin devamında Avrupalı devletlerin Afrika kıtası üzerindeki planlarına değinmektedir. O'na göre Avrupalı devletler Afrika'yı tamamen kendileri için bir sömürge haline getirmek istemektedir. Buna engel olma görevi de halifenindir. Mahmud Muin bu toprakların Avrupalı devletlerin zulmü altına bırakılmaması gerektiğinden bahsederek Osmanlı Devleti'nin buna engel olmak için elinden gelen her şeyi yapması gerektiğini söylemektedir. Çünkü O'na göre Osmanlı Devleti: "*Baba yurdu, peygamber yurdu, din yurdu, merhamet yurdu, Müslümanlık yurdu.*"

Mahmud Muin makalesinin sonunda Avrupalı devletlere, müstemleke politikalarını uygularken şu iki şartın kabul ettirilmesinin zaruri olduğunu ifade etmektedir:

"Birincisi Asya'da ve Afrika'da istimlâkta bulunacak hükümet o memâlikde yüksek gümrük tarifesi koymayacaklar ve bütün umur-ı nafiyayı düvel-i sefire sanayilerinin iştirakiyle beynelmilel sermaye ve mesai ile vücuda getirmeyi taahhüt edeceklerdir. İkincisi, bu tarz istimlâke muvafakat gösterilmediği takdirde Memalik-i İslâmiye her türlü taarruzdan masun tutulup oranın imar ve ümrânı için Avrupa düvel-i sagiresinin sermayesi ve masuniyeti diğerinkilere tercih kılınacaktır." (Mahmud Muin, 1327, 1996)

Donanma Mecmuası'nın 23. sayısında yazarı belirtilmeyen "Beyrut Bombardımanından Sonra" başlıklı yazı bulunmaktadır. Makalenin giriş kısmında İtalya'nın Beyrut'a yaptığı saldırı ve bu saldırı karşısında Osmanlı askerlerinin yaptığı kahramanca savunma anlatılmaktadır. Makalenin içinde "Yine Şehit Kazandık" şeklinde bir alt başlık bulunmaktadır. Bu başlığın altında şehitlik makamının öneminden bahsedilmekte ve bütün Osmanlı askerlerinin Beyrut'ta ki

Osmanlı askerleri gibi kahramanca şehitlik mertebesine ulaşmasını istemektedir. Bu isteğini de şöyle ifade etmektedir:

“Asker! Sende onlar gibi ol! Tüfeğin elde hudutta iken, top başında, direk üstünde, ocak kenarında, cephanelikte, hep onları düşün! Senin hayatındaki gaye hep odur.” (Donanma, 1327, 2082).

Makalenin geri kalanında da sürekli şehitlik kavramı üzerinde durulmaktadır.

Beyrut saldırısı ile ilgili bir başka makale de *Donanma Mecmuası*'nın 25. sayısında mevcuttur. “Kanlı ve Şanlı Misaller” başlıklı makalenin yazarı Süleyman Nutku'dur.

Süleyman Nutku yazısında Avrupa'yı ikiyüzlülükle suçlamaktadır. Avrupa'nın aslında medeni olmadığını ve çeşitli siyasi oyunlara başvurarak başta Osmanlı Devleti olmak üzere bütün İslam ülkelerine karşı faaliyet içinde olduklarını ifade etmektedir. Yazara göre Trablusgarp savaşı sayesinde Avrupa'nın ikiyüzlülüğü tekrar gün yüzüne çıkmaktadır.

Yazar makalenin devamında Trablusgarp savaşından Osmanlı Devleti'nin bazı dersler çıkardığını belirtmektedir. Yazara göre bu derslerden en önemlisi güçlü bir donanmaya sahip olmaktır. Çünkü güçlü bir donanma olsaydı ne Trablusgarp'ta ne de Beyrut limanına yapılan saldırıda İtalyanlar başarılı olamazdı.

“Kanlı ve Şanlı Misaller” başlığı altında Beyrut saldırısına benzer tarihi olaylardan bahsedilmektedir. Osmanlı Devleti tarihinden örneklerin çok uzun yer tutacağı belirterek Amerika'da yaşanan Alabama meselesi ve Rus-Japon Savaşında yaşanan bir durum hakkında bilgi verilmektedir.

29. sayıda yazarı belli olmayan “Milli Dersler- Almanlar Bizden Ders Almışlar Ya Biz Kimden Alalım?” başlıklı makale bulunmaktadır. Bu makalede donanmanın önemine vurgu yapılmaktadır. Yazar Almanların, Trablusgarp Savaşı'ndan çıkardığı rapordan bahsetmektedir. Almanlar Trablusgarp Savaşı ile denizasıırı toprakları korumak için donanmanın güçlü olması gerektiğini anlamış ve bu yönde çalışmalar yapmıştır. Yazar bu durumu anlatarak halkın da donanma için toplanan yardıma destek olmasını istemektedir.

Trablusgarp ile ilgili yazı kaleme alan bir başka kişi de Ali Fahri'dir. Ali Fahri *Donanma Mecmuası*'nın 53, 54, 57, 58, 62, 68, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 80, 81, 82, 85, 86, 87, 93, 94, 95. sayılarında “Nasıl Gitmişler (Trablusgarp)” başlıklı bir yazı dizisi kaleme almıştır.

Ali Fahri, İtalyanların yazmış olduğu “Nasıl Gittik” kitabını bir kitapçıda gördükten ve kitabı satın aldıktan sonra yaşadığı duygular üzerine bu yazıları kaleme almıştır. Ali Fahri 53. Sayıdaki makalesinin başında yaşadığı duyguları şöyle ifade etmektedir:

“Bu kitap karşımda dururken zan ediyorum ki vatanımın, vatanıma uzatılan dest-i tecavüz-kârın, hazine evraki içindeyim. Onu yaprak yaprak açarak, hepsini didik didik ederek,

vatanımın aleyhine neler yazılmıŐ, neler konuŐulmuŐ, neler yapılmış ise hepsini görüp anlayacağım. Heyhat... Öyle bir anlamak, öyle bir zamanda anlamak ki...” (Ali Fahri, 1330, 69).

Ali Fahri makalesine, kitabın dış yapısından ve yazarı Guseppe Bevione’den bahsettikten sonra kendisinin Trablusgarp’ta bulunduğu dönemi anlatarak devam etmektedir. İtalyanların Trablusgarp’ı işgal etmeden önce bölgede nasıl hareket ettiklerini; bölgede birçok mektep ve konsolosluklar açtıklarını, limanlarına sürekli İtalyan gemileri geldiğini anlatmaktadır. Bununla birlikte Trablusgarp limanına iki senede üç Türk vapurunun sadece sürgün getirmek için uğradığının da altını çizmektedir.

Ali Fahri bu kitabı okuyarak İtalyanların Trablusgarp’a nasıl gittiklerini anlayacaklarını ve bundan sonra devletimizin diğer bölgelerini bu tür iŐgallerden korumak için neler yapılması gerektiğini öğreneceklerini söyleyerek 53. sayıdaki makalesine son vermektedir.

Ali Fahri 54. sayıda aynı başlıkla yazısına devam etmektedir. Yazıda İtalyan yazarın Trablusgarp’a ulaŐtıđındaki ilk intibahı ve fikirleri Ali Fahri tarafından aynen aktarılmaktadır. Yazının başında İtalyan yazar Trablusgarp’ın fiziki özelliklerini anlatmaktadır. Devamında ülkeye giriş yaptığı gümrükten kalacağı otele kadar başından geçenleri ve ŐaŐırdıđı olayları anlatmaktadır. En ŐaŐırdıđı konu ise otelin kapısında bekleyen dilencilerdir. Dilencilerin kalabalık halde geldiklerinden ve yardım edilmezse insanları rahatsız ettiğinden bahsetmektedir.

57. sayıda halkın ve askerlerin Őehirde hangi kıyafetlerle nasıl dolaŐtıklarından bahsedilmektedir. Bununla birlikte Arap çocukları da dikkatini çekmektedir. Çocukların yetişkinler gibi sorumluluk sahibi olduğunu anlatmaktadır. Bölgedeki nargile ve tütün kullanma oranının yüksekliğine değinildikten sonra son olarak kadınlar hakkında bilgi vermektedir. Kadınların giyim tarzından bahisle Türk kadınlarının Arap kadınlarından daha gizemli ve çekici olduğunu söylemektedir.

58. sayıda Őehirdeki sefalet üzerinde durulmaktadır. Yazara göre bu Őehir Arapların elinde çok kötü bir hale gelmiŐ ve sokaklarda insanlar açlıklarını gidermek için çöplüklerde yiyecek aramaktadır. Bunun yanında Őehirde zenginlere ait çok güzel bahçelerde bulunmaktadır. Bu bahçe sahipleri yüksek terbiyeye sahip önemli kişilerdir.

Yazarın dikkatini çeken bir başka konu ise buraya gelen Alman ve Fransız gemilerinin çokluğudur. Yazar, İtalyan gemilerinin sık sefer yapmamasından dolayı bu konuda kendi ülkesini eleŐtirmektedir. Yazar gelen Alman ve Fransız turistlerin çokluğu sebebiyle bahsedilen bahçeler ile ilgili malumatları toplayamadığından Őikâyet etmektedir. Ancak bir süre sonra bölgeye daha önceden yerleŐen bir İtalyan sayesinde bahçeler ile ilgili malumatları topladığını ifade etmektedir.

62. sayıda uzun bir şekilde Trablusgarp için suyun öneminden bahsedilmektedir. Yazara göre yeterli miktarda su olması halinde bu coğrafyada birçok ürün yetiştirilebilir. Bunların yanında ülkenin coğrafi yapısını anlatarak çöllerin çok geniş yerler kapladığını söylemektedir.

Bu sayıda, yazar, İtalyan bir misyoner ile olan tanışmasını sevinçli bir şekilde anlatmaktadır. Sevincinin sebebi, Osmanlı Devleti İtalyanların ülkede rahat bir şekilde gezmesine izin vermiyordu fakat bu misyoner rahatça Trablusgarp'ın her yerine gidip gelebiliyordu. Bu sayede misyonerden gerekli bilgileri alabilecekti.

Yazar, 68. sayıda gezerken gördüğü doğal güzellikleri, bedevi kadınları ve kervanları anlatmaktadır.

Yazar, 70. sayıda Sirenayka'daki izlenimlerinden bahseder. Bu bölgenin de sadece doğal güzelliklerini anlatır. O'na göre bu bölge doğasıyla cennetten bir parçadır. 71. sayıda buradaki zeytin ağaçlarının çokluğuna dikkat çekmektedir.

Yazar 72. sayıda Derne'de yaptığı geziden bahsetmektedir. Derne'nin de doğal güzellikleri yazarı oldukça etkilemiştir. Ancak Trablusgarp'ın üçüncü büyük şehri olan Derne'nin biraz geri kaldığına da dikkat çekmektedir. Yazarın dikkat çektiği bir başka konu ise burada bir otelin bulunmamasıdır. Otel olmadığı için Katolik misyonerlere ait manastırda kalmıştır.

Yazar 73 ve 74. sayılarda Katolik misyonerler ile birlikte yaptığı doğa gezisinden bahsederek yine Derne'nin doğal güzelliklerini anlatmaktadır.

Yazar 75. sayıda Derne'deki bedevi kabilelerinden ve onların toprağı verimli bir şekilde kullanamamasından bahsetmektedir. Yazar ayrıca Derne'den Bingazi'ye bir yolculuk yapmak istemiş ancak bölgedeki İtalyan konsolos bu geziye izin vermemiştir. Konsolosun izin vermeme sebebi de Osmanlı Devleti'nin bu geziden rahatsız olabileceğidir.

Yazar 76. sayıda Cebel-i Garbi'ye gitmek istediğini ancak Trablus valisinin buna izin vermediğini söylemektedir. Vali bu geziye izin vermeyince İtalyan yazar iki arkadaşıyla beraber kaçak olarak yola çıkar. Yolculuk sırasında başından geçenleri ve yine doğal güzelliklerden bahsetmektedir.

Yazar 77. sayıda yine gördüklerinden bahsetmektedir. Yolda dinlenmek için durduklarında gözüne bir tabur Osmanlı askeri ilişir. Yazar Osmanlı askerlerini övmektedir. O'na göre Osmanlı askerleri güçlü, her türlü zorluğun üstesinden gelebilen kişilerden oluşmaktadır. Bir taraftan övgü dolu sözler söylerken diğer taraftan İtalyan gemilerinin bombaları altında hepsinin öleceğini söylemektedir.

Yazar 80. Sayıda yine yolcuğı esnasında gördüğü doğal güzellikleri anlatmaktadır. Gezi sırasında gördüğü Roma İmparatorluğuna ait kalıntılar kendisini çok etkilemiştir. Bu kalıntıları gördükten sonra bu bölgenin atalarından kendilerine miras olduğunu söylemektedir.

Yazar 81. Sayıda nihayet Humus'a vardığını belirtmektedir. Doğal güzelliklerden bahsettikten sonra bir Osmanlı zabiti ile arasında geçen muhabbeti anlatmaktadır. Osmanlı zabiti güçlü, zeki ve dil bilen kültürlü birisidir. Onunla kahve eşliğinde yaptığı muhabbetten etkilendiğini itiraf etmektedir.

Yazar 82. Sayıda Humus'ta görüştüğü İtalyan misyonerler ile arasında geçen diyalogları aktarmaktadır. Misyonerler, yazara gezisi sırasında yaptığı gözlemleri ve edindiği bilgileri sormaktadır. Sorular içinde en önemli olanı halkın İtalya'ya olan bakış açısıdır. Yazara göre bölge halkı Osmanlı Devleti'nden memnun değil ve İtalyanlara büyük hayranlık duyuyordu.

Yazar 85. Sayıda Humus'tan Mislata'ya yaptığı yolcuğu ve bölgenin coğrafi özelliklerini anlatmaktadır. Bu bölgedeki zeytin ağaçlarının fazlalığı dikkatini çekmektedir.

Yazar 86, 87 ve 88. Sayıda Mislata'deki gözlemlerini aktarmaktadır. Burada bir müftü ile olan sohbetini ve müftünün görevlerini ayrıca İtalyanca bilen bazı Yahudilere misafir olduğunu anlatmaktadır. Burada dikkati çeken şey Yahudilerin kendi bayramlarını kutlarken Araplar tarafından taşla tutulmalarıdır. Fakat yazara göre Yahudiler bu duruma alışıktır. Yazar, bu kez Mislata'den Tarhuna'ya yolculuk yapmaya karar verdiğini ve bölgede bulunan müftünün İtalyan yazarın yanına iki jandarma verdiğini söylemektedir.

Yazar 89, 90. Sayılarda Tarhuna'dan Trablus'a yaptığı yolcuğu anlatmaktadır. Trablus'a vardığında gördüklerinden etkilenmiştir. Burada II. Abdülhamid'den sonra iktidara geçenlerin yaptığı icraatları övmektedir. Bu icraatlar; kütüphaneler açmak, zeytin ve zeytin yağı üretimini arttırmak ve ziraat alanında birçok girişimlerde bulunmaktır. Bunların yanında yaptıkları Türklük ve Osmanlılık propagandaları da oldukça başarılı olmuştur.

Yazar 91. Sayıda Trablusgarp'da açılan bir İtalyan bankasından bahsetmektedir. Yazar burada bir İtalyan bankası açılmasının önemine vurgu yapmaktadır. Ayrıca bu bankanın bölgede gerçekleştirdiği faaliyetlerden bahsetmektedir. Banka; Trablus, Bingazi ve Derne'de şubeler açmış, civar şehirlerde önemli sayıda ticaret acentaları kurulmuş, Trablus'ta son sistem makinelerden oluşan bir değirmen kurmuş, deniz ticareti için bölgeden İskenderiye'ye ulaşan iki hat kurmuş ve bölgede ziraat ve hayvancılığı canlandırmıştır. Yazar İtalyanların bu teşebbüslerinden sonra Osmanlı Devleti'nin de önce Trablus'a daha sonra Bingazi'ye bir banka kurduğunu söylemektedir.

Yazar 92. Sayıda İtalyan bankasının yukarıda bahsedilen teşebbüsler hakkında tek tek açıklama yapmaktadır. Ayrıca faiz uygulamalarından dolayı Arapların ve Yahudilerin bankayı çok sevdiğini de vurgulamaktadır.

Yazar 93. Sayıda Trablusgarp'ta İtalyan bankası olmasının önemine değindikten sonra bunun yeterli olmayacağını, bundan başka yatırımlarında yapılmasının önemine vurgu yaparak

bunlara örnekler vermektedir. Örneğin bölgede İtalyanlar tarafından yağhane, sabunhane ve postahane açılmıştır. Ayrıca yeni ticaret güzergahları belirlenerek İtalyanlar bölge ticaretinde söz sahibi oluyorlardı. Son olarak İtalyan hükümeti ve misyonerler aracılığıyla açılan mekteplerin sayısı her geçen gün artmaktaydı.

94 ve 95. Sayılardaki makalelerde de bölgenin öneminden, güzelliğinden ve İtalya Devleti'nin buraları ele geçirmesi gerektiğinden bahsedilmektedir.

Sonuç:

Bir yıl süren Trablusgarp savaşı Osmanlı Devleti'nin bölgeyi İtalya'ya terk etmesiyle sona erdi. Savaş sonunda yapılan Uşi Anlaşması ile Trablusgarp İtalyan sömürgesi haline geldi.

İtalya'nın Trablusgarp'a saldırması Osmanlı kamuoyunda şok etkisi yarattı. Çünkü Osmanlı Devleti İtalya'nın savaş öncesi giriştiği diplomatik faaliyetlerden habersizdi ve İtalya'nın böyle bir saldırıda bulunacağına ihtimal vermiyordu. İtalya'nın savaş ilanından sonra Osmanlı ülkesinin büyük çoğunluğunda Osmanlılık şuuru ile protesto gösterileri yapılmış ve halktan pek çok gönüllü savaşa katılmak için devlete başvurmuştur.

Şüphesiz bu savaşta Osmanlı Devleti'nin mağlup olmasında en büyük etki güçlü bir donanmanın olmayışdır. *Donanma Mecmuası* yazarları da genelde bu konu üzerinde durmaktadır. Özellikle "Trablus Donanmasızlıktan Yanıyor" ve "Harb-i Hazırdan Edilen İstifadeler" başlıklı makaleler buna örnektir. *Donanma Mecmuası* ve Donanma Cemiyeti hemen her sayıda güçlü bir donanma varlığının önemine vurgu yapmakta ve halktan sürekli donanma için yardımlar istemektedir. Bu yardım istekleri ise genelde olumlu karşılanmış ve halk elinden geldiğince Donanma Cemiyeti'ne bağışlarda bulunmuştur. Bağış yapanların listesi de mecmuada yayınlanmıştır.

Osmanlı askeri basını, Osmanlı ordusunun gelişimi ve modernizasyonu yanında yabancı ülke ordularının durumlarını da incelemiştir. İçeriklerinin önemli bir bölümü yabancı ülkelerin ordu ve donanmalarının alt yapıları hakkında çeşitli bilgi ve istatistiklerden oluşmaktadır. Özellikle savaş dönemleri yapılan yayınlardaki bu tarz haberlerin hem Osmanlı askerlerini hem de halkı bilgilendirmesi önemlidir.

Askeri yayınlarda en çok orduların modernizasyonu, askerlerin eğitimi ve dönemin savaşları ile ilgili konular işlenmiştir. Bu konularda özellikle *Donanma Mecmuası*'nın yeri ayrıdır. Hemen hemen ülkeyi ilgilendiren bütün konular işlenmiştir.

KAYNAKÇA

(BOA, MV, RNR. 115/74)

Donanma Mecmuası, 5 Mart 1326-1 Nisan 1335, İstanbul.

Karaman, Mehmet Ali, *II. Meşrutiyet Dönemi Osmanlı Askeri Matbûatı ve Siyasi Hayattaki Rolü*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Basılmış Doktora Tezi, Ankara, 2017.

Karaman, Mehmet Ali, *II. Uluslararası Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Sempozyumu Bildiri Kitabı*, “Donanma Mecmuası’nda Amerika İle İlgili Yazılar” Berikan Yayınevi, Ankara 2018, s. 215-233

Şıvgın, Hale, *Trablusgarp Savaşı ve 1911-1912 Türk-İtalyan İlişkileri*, TTK Yay, Ankara 1989.

Uçarol, Rifat, *Siyasi Tarih 1789-2001*, Der Yayınları, İstanbul, 1994.